

TWAALFDE HOOFDSTUK.

De Steenbakkerijen.

De klei langs den Rupel. — Eene steenbakkerij. — Boom. — Het kanaal van Willebroeck.

Van Laag-België hadden Willem, Arthur en Alfred nu de Kempen gezien. Thans kwam de beurt aan de Rupelstreek, Klein-Brabant, Oosten West-Vlaanderen. Dinsdags — want 's maandags hadden onze vrienden wat uitgerust — vertrokken de toeristen vroolijk naar Boom, waar Mr. Franken met zijne jonge gezellen eene steenbakkerij wilde bezoeken.

Langs den Rupel wordt eene bijzondere soort van klei gedolven, welke zeer geschikt is voor 't vervaardigen van steen. Van Niel tot Rumpst houdt deze nijverheid dan ook duizende handen bezig.

De koopman bezat onder de steenbakkers een kennis, die onmiddellijk bereid was de toeristen op zijn gelaag rond te leiden. Het gelaag is het terrein, waar de steenen gevormd en gebakken worden. Eerst bracht de Boomenaar zijne gasten naar den kleiput, waaruit men de grondstof haalt.

„In het najaar wordt de klei gedolven en op een hoop gelegd om ze 's winters te laten uitvriezen”, vertelde de vriendelijke gids. „Hierdoor worden allerlei stoffen, zooals planten en steenen, die in de aarde voor-

komen gemakkelijker fijn gemaakt. In 't voorjaar als we geen vorst meer te vreezen hebben, kunnen we beginnen te werken. Door het vriezen is de klei droog en korrelig geworden. Ze wordt van den hoop uitgestort, met water begoten en vervolgens met eene schop bewerkt en met de voeten getrapt. De klei wordt dan taaier; ze kan gekneet worden."

De heer bracht nu de Antwerpenaars — we zullen Alfred ook maar een Sinjor noemen — naar eene tafel, waar een man bezig was steenen te vormen. Voor hem lag eene hoop donker-grijze, taaie klei. De vormder maakte zijn vorm, een houten bakje zonder bodem, even groot als een steen, nat, strooide er wat zand over en vulde hem met klei. Met een ijzer streek hij de overtollige klei weg. Nu kreeg de klei den vorm van een steen.

Twee meisjes namen den vorm met de klei op en legden al die steenen eenige meters verder in lange rijen op den grond. Daar de kinderen beurtelings gingen, kon de vormder altijd voort doen. Het drietal weerde zich.

„Om de klei te kunnen bewerken, zooals de bakker zijn deeg kneedt, moet ze nat zijn. De gevormde steenen worden daarom aanvankelijk in de zon gedroogd," vertelde de leidsman. „Daarna brengen vrouwen of meisjes ze in de hangars. Komt, ik zal u die hangars toonen."

De bezoekers werden nu naar lange, lage loodsen geleid.

„Hier worden de steenen geheel gedroogd," hernam de eigenaar der inrichting. „Ge ziet dat men ze in enkele of dubbele rijen opstapelt. Deze hangars zijn gemaakt van rechtstaande palen, die door riet verbonden zijn. Het dak bestaat uit pannen. Door de rieten wanden kan de wind goed blazen, wat de droging natuurlijk bevordert. De pannen beletten den regen naar binnen te dringen. Als de steenen droog zijn . . . na eenige weken, dat hangt van 't weer af, brengt men ze naar den oven. Er zijn verschillende soorten van ovens."

Nu gingen onze vrienden den oven bekijken. Werklieden waren juist bezig met kruiwagens steenen aan te voeren en deze op te stapelen.

„Eerst wordt eene laag kolen gelegd," zei de steenbakker . . . „daarop eene laag steenen, dan weer kolen, vervolgens weer steenen en bovenop

eenige lagen gebakken steenen tot sluiting. Beneden steekt men van afstand tot afstand een bussel hout. Is de hoop gereed, dan steekt men dit hout aan en sluit men 't gebouw toe. Eenige mannen maken „trek,” door een molentje te draaien. Die trek wakkert het vuur aan en weldra is de oven goed in brand. Daarna moeten we maar geduldig wachten. Zijn al de kolen verbrand en dooft het vuur dus uit, dan zijn de steenen ook gebakken en kunnen we ze verkoopen. Ginder staat een andere oven, we gaan dien ook eens bekijken.”

De Antwerpenaars zagen nu een gebouwtje, eigenlijk eene tamelijk lange en smalle kamer. In den vloer lagen roosters en onder den vloer was de stookplaats. „Het gebouwtje wordt met steenen gevuld,” hernam de gids. „Vervolgens pleistert men de opening, de deur dus, toe en steekt men beneden het vuur aan. Door de roosters verspreidt zich de hitte, waardoor de steenen gebakken worden. Maar 't meest van al voldoen de zoogenaamde ringovens. Als ge nog wat tijd hebt, kan ik u zoo'n oven laten zien.”

„Gaarne,” antwoordde Mijnheer Franken, „als we u niet te veel last aan doen.”

„O neen, dat is geen last! Ik zal u dan meteen toonen, hoe men machinaal steenen vormt. Langs den Rupel maakt men bijna uitsluitend steenen met de hand. Toch zijn er enkele gelagen, waar men met machine's werkt.

„Ha, zooals in de Kempen”.

„Ja, te Rijckevorsel, Brecht, St. Leonards en op tal van andere plaatsen in de Kempen zijn ook veel steenbakkerijen. Doch de klei is ginder niet zoo goed als de onze, zandiger en dus minder taai, waardoor ze ongeschikt is om met de hand verwerkt te worden. Men moet er dus machine's gebruiken”.

„Maar met machine's bakt men toch veel rapper, zeker?” vroeg de koopman.

„O ja, en men krijgt bovendien gladde, en regelmatiger steenen. Doch die machine's kosten geld. Een steenbakker moet een groot kapitaal bezitten, om aldus te werken”.

„Er worden hier ook tegels en pannen gemaakt, naar ik zie”, hernam vader.

„Ja, maar de pannenindustrie is zoo goed als te niet. De Boomenaars kunnen niet op tegen de vermaarde pannenfabrieken als die van den Pottelberg bij Kortrijk”.

’t Gezelschap wandelde nu over de gelagen, die elkander onafgebroken opvolgden. Hier stonden vormers aan hun tafels: kinderen brachten de steenen weg, daar keerden vrouwen en meisjes verwonderlijk vlug de rijen steenen om, elders stapelde men de steenen in hangars of bracht men ze naar de ovens. Op kruiwagens of in wagentjes, die over rails reden, voerden men klei aan. Aan de rivier laadde men schepen.

„Welk eene bedrijvigheid!” riep vader uit.

„Ja, en dat is zoo van Niel tot Rumpst”, hernam de steenbakker. „Gansche gezinnen zijn op de gelagen; moeders brengen zelfs hun zuigelingen mee. Al die menschen werken in „entreprise”, ze weten wat ze krijgen voor duizend steenen. En natuurlijk weren ze zich, want hoe harder ze werken, hoe meer ze verdienen. In enkele maanden moeten ze den kost voor een geheel jaar winnen. In den winter ligt alles stil. Enkelen verdienen wel een loon met klei uit te graven, hangars te herstellen of nieuwe te bouwen, maar de eigenlijke oogst moeten onze werklieden toch in den zomer binnenhalen”.

Zoo vertellende en luisterende duurde het tochtje niet lang.

„Nu gaan we eens eene vormmachine bekijken,” zei de steenbakker. „Dit gelaag behoort aan een mijner vrienden, die volgaarne zijne toestemming zal geven voor een bezoek.”

Dit was dan ook zoo, en spoedig bevonden onze reizigers zich bij een gebouw, waarin eene machine stond te schokken en te ronken. De leidsman bracht eerst zijne gasten naar de bovenverdieping. Langs een hellend vlak werden wagentjes vol klei van de hoopen aangevoerd. ’t Was ook al „t machien” dat de wagentjes optrok. Die wagentjes werden bij een gat omgekeerd; twee mannen bestrooiden de klei met zand en wierpen ze met een breede schop in de opening.

„Meer kunt ge hier niet zien,” zei de steenbakker, „maar komt nu eens mee naar beneden.”

Nieuwsgierig stapten Mr. Franken en de jongens 't benedenvertrek binnen. Daar stond een machien; uit eene opening kwam een groote blok klei; juist een dikke en lange peperkoek, maar een donkergrijze dan. Een knaap sneed met een ijzer die koek in drieën... drie steenen, welke eenige mannen onmiddellijk wegvoerden naar de hangars.

„Deze steenen behoeven niet in de zon gedroogd te worden,” vertelde de leidsman, „want de klei voor machine's is niet zoo nat als die voor de vorming met de hand. Men maakt hier 27 millioen steenen per jaar. Boven hebt ge de klei in de opening zien werpen. In het machien wordt ze gemalen, bevochtigd en in den vorm geperst. Heel eenvoudig dus!”

Daarna gingen onze vrienden den ringoven bezien. Deze bestond uit een middenstuk, waarin men stookt. Daaromheen, tusschen de stookplaats en den ronden buitenmuur stapelt men de steenen. Langs buizen wordt op vernuftige wijze de warmte verdeeld en rondgeleid, zoodat de steenen gelijkmatig gebakken worden.”

Op de terugreis hoorden onze Sinjoren nog 't een en ander over de steenbakkerijen.

„Is er nog veel klei langs den Rupel?” vroeg de koopman.

„De voorraad schijnt onuitputtelijk. Wat mijn terrein betreft, mijne kleinkinderen zullen er nog aarde genoeg vinden voor millioenen steenen en zelfs mijn achterkleinkinderen nog”.

„En waar gaat die steen heen?”

„Meest naar Holland, voor grondwerken; natuurlijk wordt ze ook in deze streek gebruikt, maar hoofdzaak is toch de uitvoer. Onze steen is goedkoop. De Hollanders betalen hier maar zooveel franken als bij hun guldens. En 't vervoer geschiedt uitsluitend per schip. Voor groote werken gebruikt men tegenwoordig veel gewapend beton, eene bijzondere soort cement en dit materiaal doet aan onze bakkerijen veel schade. Och, 't is als in alle vakken, wij hebben slechte en goede jaren”.

Ge begrijpt, dat onze vrienden den gediensstigen Boomenaar recht hartelijk bedankten.

Nu had Mr. Franken nog juist den tijd, om met zijne gasten eene wandeling door Boom te doen”.

„Boom is geen zindelijke noch een fraaie plaats”, zei de koopman. „Maar er heerscht groote bedrijvigheid. Ge ziet langs de rivier wel een zestal zaten of scheepstimmerwerven. Dan zijn er hier een tiental brouwerijen, eene meelfabriek, eene olieslagerij en een zinkfabriek. Over den Rupel liggen twee bruggen: een voor den trein, en een voor voetgangers en voertuigen. Langs de laatste brug zullen we ons eens naar den anderen oever begeven.”

Nu hadden de reizigers 't volle gezicht op den grooten stroom. Aan den overkant moest vader voor ieder 4 centiemmen tol betalen, daar deze brug aan eene maatschappij behoort.

„Hier zijn we te Klein-Willebroeck, een gehucht van Willebroeck,” hernam Mr. Franken. „Die vaart is het kanaal van Willebroeck, dat naar Brussel loopt. Wat meer Westwaarts voert men groote werken uit voor de Brusselsche zeevaartinrichtingen.”

't Was bedrijvig te Klein-Willebroeck.

„De bevolking leeft hier bijna uitsluitend van de scheepvaart” merkte de handelaar op.

„Zie hier woont een scheepssmid, daar een mastenmaker. In dezen winkel verkoopt men van alles: katrollen, ankers, touw, zeilen, teer. Die herberg behoort aan een scheepsbevrachter.”

„Wat is een scheepsbevrachter, oom?” vroeg Alfred.

„De scheepsbevrachter stelt zich in betrekking met kooplieden en weet dus wie goederen per schip wil laten vervoeren. De schippers, die een vrachtje begeeren, richten zich tot den bevrachter. Bevrachters zijn dus tusschenpersonen: ze staan tusschen de handelaars en de schippers. Ja, jongens, als ge dat alles aanschouwt, dan is 't u wel duidelijk, dat vele plaatsen hun opkomst en hun bloei aan eene rivier te danken hebben. Maar kom, 't is nu tijd om onze reis te vervolgen.

OP REIS DOOR BELGIË

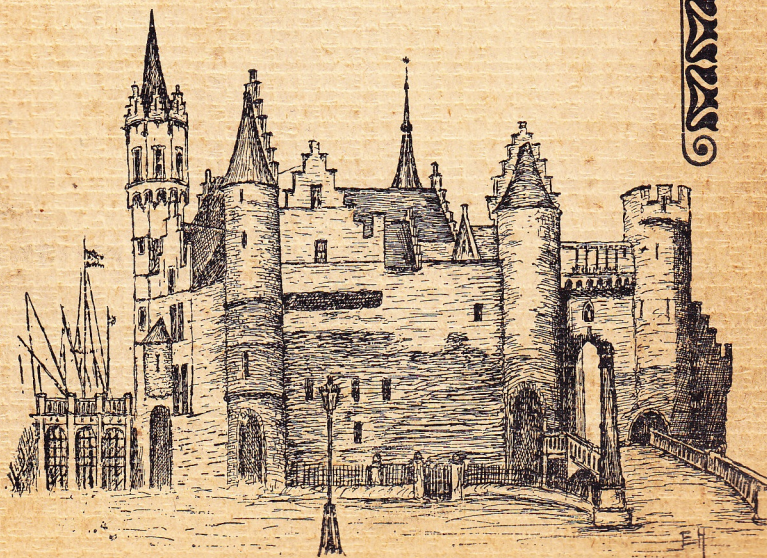
AARDRIJKSKUNDIG LEESBOEK

DOOR

A. HANS.

EERSTE DEELTJE.

ANTWERPEN. DE KEMPEN. DE BENEDENSCHELDE.
DE RUPELSTREEK.

OP REIS DOOR BELGIË

Aardrijkskundig Leesboek.

DOOR

A. HANS.

EERSTE DEELTJE.

Antwerpen — De Kempen — De beneden Schelde —
De Rupelstreek.

LODEWIJK OPDEBEEK.

BOEKHANDELAAR-UITGEVER

--- ANTWERPEN ---